

JURGA IVANAUSKAITĒ

Švelnūs tardymai

TYTO ALBA

JURGA IVANAUSKAITĖ

Švelnūs tardymai

VILNIUS 2021

Nuotraukos – žurnalo „Ieva“, Džojos Gundos Barystaitės (p. 167, 296),
Stasio Paškevičiaus (p. 97)

Leidinio bibliografinė informacija pateikiama Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos Nacionalinės bibliografijos duomenų banke (NBDB).

Šį leidinį draudžiama atgaminti bet kokia forma ar būdu, viešai skelbti, taip pat padaryti viešai prieinamą kompiuterių tinklais (internete), išleisti ir versti, platininti jo originalą ar kopijas: parduoti, nuomoti, teikti panaudai ar kitaip perduoti nuosavybėn.

Draudžiama šį kūrinių, esančių bibliotekose, mokymo įstaigose, muziejuose arba archyvuose, mokslinių tyrimų ar asmeninių studijų tikslais atgaminti, viešai skelbti ar padaryti visiems prieinamą kompiuterių tinklais tam skirtuose terminaluose tų įstaigų patalpose.

© Radvilė Racėnaitė, 2021

© „Tyto alba“, 2005, 2021

ISBN 978-609-466-532-5

Turingys

- 15 ...**AUŠRINĖ BYLA**: ant skustuvo ašmenų
- 28 ...**GALINA DAUGUVIETYTĖ**: daugiabriaunis gyvenimo brangakmenis
- 43 ...**LEONIDAS DONSKIS**: kentauras
- 58 ...**EGLĖ GABRĖNAITĖ**: katė, kuri vaikšto pati sau viena
- 76 ...**BORISAS GREBENŠČIKOVAS**: tarp chaoso ir harmonijos
- 96 ...**ARVYDAS JUOZAITIS**: meilė Lietuvai – meilė gyvenimui
- 109 ...**ROLANDAS KAZLAS**: samurajiškas tragikomiko kodeksas
- 122 ...**KRISTINA KAZLAUSKAITĖ**: juokis, pajace
- 135 ...**IZOLDA KEIDOŠIŪTĖ**: kino ir kituose pasauliuose
- 149 ...**PALMIRA KELERTIENĖ**: Ragana Stebėtoja
- 165 ...**SAULIUS TOMAS KONDROTAS**: klajoklis pasaulyje be ribų
- 175 ...**OSKARAS KORŠUNOVAS**: vyro branda yra vaiko žaidimas
- 195 ...**JUDITOS LEITAITĖS** laimės užkratas
- 209 ...**MARIJUS MIKUTAVIČIUS**: princas M. M. ir lapė
- 223 ...**PAULIUS NORMANTAS**: aš pats sau esu tikslas
- 233 ...**NIJOLĖS OŽELYTĖS** kova su gandų malūnais
- 246 ...**SALVIJUS PRANSKŪNAS**: atviras pašaukimui
- 263 ...**RASOS SAMUOLYTĖS** juoko ir ašarų dėžutės
- 273 ...**JŪRATĖ STAUSKAITĖ**: beribės erdvės užkariautoja
- 285 ...**EGLĖ ŠPOKAITĖ**: įsikūnijęs jausmas
- 297 ...**TOMAS VENCLOVA**: agnostikas su tikėjimo potencialu
- 312 ...**TĖVAS STANISLOVAS**: nuo A iki Ž

Interviu – išpažintis ar tardymas?

Garsi fotografė Diane Arbus, sukūrusi unikalią įžymių ir nežinomų žmonių portretų galeriją, kartą prisipažino: „Jei būčiau paprasčiausia smalsuolė, būtų labai sunku pasakyti kam nors: „Noriu ateiti į jūsų namus, pasikalbėti su jumis ir išgirsti jūsų gyvenimo istoriją.“ Žmonės pasakys: „Tu išprotėjusi.“ Be to, jie pradės labai saugotis. Bet fotoaparatas yra lyg leidimas. Man fotoaparatai atstoja diktofonas, vis nepaliauju stebėtis, kaip šis prietaisas atveria daugybę durų ne tik į žmonių būstus, bet ir į jų vidų, tuos atokius ir slaptus *ego* kambarius, į kuriuos ne kiekvienas savininkas pats dažnai įžengia.

Beje, esu abiejose barikadų pusėse, nes interviu ne tik imu, bet ir duodu, o tokia ėmimo–davimo praktika skamba beveik kaip budistinė doktrina. Man nuolat paskambina koks nors nepažįstamas žmogus, pasisveikina, pasitikslina, ar aš tikrai esu aš, greitakalbe išpyškina savo pavardę, kurios nenugirstu arba neišsidėmiu, ir, naudo-

damasis akimirka, kada žiopčioju to nelemto skambučio ištraukta iš įprastos gyvenimo tėkmės it žuvis iš vandens, pareiškia: „Norėčiau interviu!“ Visada bandau atsakyti ir išsisukti, susigalvoju neįtikėtinų priežasčių ir neatidėliojamų, sunkiai suvokiamų darbų, dėl kurių neva neturiu laiko jokiame, net pačiam trumpiausiam, pokalbiui. Juk taip virtuosiškai slapstausi nuo pažįstamų, draugų, artimų ir tolimų giminaičių, išradinėdama vis naujus ir gana patikimus alibi, kad tik nereikėtų su jais susitikti ir šnekėtis valandą, pusę dienos, visą vakarą, iki išnaktų ar net iki paryčių! Užtat kodinis garsų rinkinys „interviu“ mane akimirksniu išmuša iš vėžių ir žaibiškai sugriauna apsauginius privatumo barjerus. Vos pamačiusi diktofoną, prapliumpu kvailelės atvirumu, lyg mano kvotėjas būtų atsinešęs dar ir švirkštą su „plepumo serumu“. Išsišneku, išduodu visus ir viską, net žinodama, kad po kiekvieno tokio išsiplepėjimo susilauksiu ne tik entuziastingų pritariamo šūksnių, bet ir niūrių priekaištų ir sąžinės teismo.

Antra vertus, pati sau sakau, kad interviu yra tarsi repeticija, nes žengdama anapilin privalėsiu atsakyti į esminius klausimus. Šitai liudija visų religijų šventraščiai. Ne taip jau svarbu, kas klausysis išpažinties ar tardys: Anubis, Ozyris, Jama, Cerberis, Liuciferis, Belzebubas, arkangelas Mykolas, šv. Petras... Nepavyks nieko nei nutylėti, nei išsisukti veblenat: „Ak, tai ne viešumai, nes pernelyg asmeniška.“ Taigi dera jau dabar pradėti ruoštis. Juk sakoma: „Sunku pratybose, lengva mūšyje.“ Kas žino, gal nuolatinė interviu praktika padės nusipelnyti laimesnę pomirtinį gyvenimą?!

Dabar – priešinga situacija. Aš paskambinu nepažįstamam asmeniui, pasisveikinu, pasitiksiu, ar kalbu su tuo, kurio man reikia, prisistatau ir naudodamasi tylą, į kurią tarsi į spąstus pakliūva kiekvienas užklyptas iš pasalų, šaunu tiesiai aukai į ausį: „Norėčiau interviu!“ Jau

žinau beveik visas įmanomas reakcijas. Iš pradžių žmogus šiek tiek sutrinka, paskui veblena, lyg išgirdęs komplimentą „Jūsų gražios akys“, į kurią neišvengiamai atsakoma „Jūsų – irgi“, tačiau retas iš karto sutinka kalbėtis. Kartais pagalvoju, kad Indijoje įgyti sugebėjimai derėtis turguose man praverčia ir čia, Lietuvoje, kai reikia įtikinti pašnekovą parduoti vieną pokalbiui skirtą savo gyvenimo valandą anaip tol ne pačia didžiausia kaina, nes juk moterų žurnalas, kuriam rašau, daugelio intelektualų laikomas abejotinos vertės lektūra. Derybose su būsimuoju pokalbininku svarbiausia yra gebėjimas išklaudyti argumentus, išverti pauzes ir už pavadžio laikyti savo pačios puikybę, kad neimtų spjaudytis kvailomis ambicijomis. Dažniausiai, po ilgesnės ar trumpesnės atsisakinėjimų uvertiūros, kalbėtis sutinkama, pasuojama, iškeliami balta kapituliacijos vėliava. Retas atsispiria burtazodžio „interview“ magijai. Beje, vyrai nepasiduoda ilgiau nei moterys.

Bandau įsivaizduoti, kas nutiktų, jei paskambinusi nepažįstamam žmogui pareikščiau, kad užsimaniau nuoširdžiai paplepėti, pasmalsauti, išgirsti gyvenimo išpažintį, prasidedančią nuo ankstyvos vaikystės, nuosekliai išklojančią laimingas ir nelaimingas meiles, sėkmes ir pralaimėjimus, pakilimus ir nuopusius, o pasibaigiančią sapnų analize, slapčiausiomis svajonėmis, keisčiausiais potroškiais bei samprotavimais apie mirtį? Mane tikriausiai iškeiktų, prakeiktų, pasiųstų visomis įmanomomis kryptimis, palaikytų ne tik akiplėša, dvasios ištvirkėle, bet, kaip pastebėjo Diane Arbus, dar ir pamišėle.

Interviu atveju viskas leista! Lyg niekur nieko braunuosi į nepažįstamo žmogaus namus, čia esu priimama kaip ilgai lauktas svečias, vaišinama, supažindinama su šeimos nariais, gyvūnais, augalais, man paslaugiai aprodomas butas, galiu lįsti į miegamąjį ir kitas intymias patalpas, vartyti giminės albumus, tyrinėti genealoginį medį ar net

dirstelėti į savo aukos testamentą. Bet svarbiausia, galiu teirautis visko, ko gal net pati savęs klausti nedrįsčiau. Tiesa, intuicija niekada nesuklysta ir įspėja, ko vieno ar kito tardomojo klausti nederėtų, nes jokių būdu nebus atsakyta. Žinau, kad net patys atviriausieji stengiasi viešai neįvardyti savo meilės objektų, dangsto priešus, o ir su visais kitais vardais bei pavardėmis elgiasi atsargiai, lyg su valstybinės reikšmės paslaptimis.

Vieni interviu panašūs į tardymus: kvočiamasis išsisukinėja, mėto pėdas, tyli dantis sukandęs, o nuo kai kurių klausimų inkščia, lyg badyčiau adatas į panages, laužyčiau kaulus ar leisčiau per kūną elektros srovę. Kiti interviu primena išpažintis: nereikia beveik nieko klausti, užtenka klausytis, tik paskui būna darbo, kai tenka šifruoti dvi ar tris karštligiškai priešnekėtas garsajuostes. Būna interviu–psichoanalizės seansų. Pacientas kalba nerišliai, su ilgiausiomis pauzėmis, leidžiasi į savo sąmonės gelmes lyg į anglių kasyklas ir tarsi į kitą planetą skrenda atgal į vaikystę. Man, pagal psichoanalitikų metodą, tereikia kas dešimt minučių mykti – *aha, hm, uhu* – o stojus perne lyg ilgai pauzei, pakartoti paskutinį analizuojamojo ištartą žodį ir įsakmiai pridurti: *Tęskite*. Nutinka ir taip, kad pasijuntu bendraujanti su kauke. Nors kaukė kaukei nelygu, tereikia prisiminti Yukio Mishimos „Kaukės išpažintį“.

Interviu galima lyginti ir su įvairiomis sporto rūšimis. Pavyzdžiui, pingpongu, badmintonu ar lauko tenisu, kai servuoji klausimą, jis atmušamas ir sugrįžta jau kaip atsakymas: *Ping pong ping pong, ačiū, kad buvote atviras*. Jei kamuoliukas virsta kamuoliu, žaidžiamas futbolas arba krepšinis. Siekiant provokacijos, tinka fechtavimasis, tik patariama ant rapyrų ir špagų smaigalių užmauti apsauginius antgalius. Užsigeidus kraujo ir akivaizdžių veido deformacijų, pereinama

prie bokso. Kartais interviu baigiasi susišaudymu, o kas, klausiantysis ar klausiamasis, kris pakirstas kulkos, iš anksto neįmanoma numatyti kaip ir dvikovoje. Vienas interviu iš milijono turbūt būna mirtinas. Man to neteko patirti.

Tačiau net mirtimi viskas nesibaigia. Juk, anot mistikų, yra gyvenimas po gyvenimo, taigi lygiai taip būna ir interviu po interviu. Išjungus diktofoną ir paslėpus lapus su klausimais, pokalbininkas atšyla, suminkštėja ir prapliumpa atviriausiomis išpažintimis, skyla kaip graikinis riešutas, atverdamas branduolį, kurį galbūt slėpė net pats nuo savęs. Kartais toks išsikalbėjimas mane sukrečia iki ašarų. Kartais savo pašnekovui jaučiuosi be galo dėkinga ir dar labiau – skolinga, nes gavau neįkainojamą atvirumo dovaną. Kartais beveik nepažįstamo žmogaus atsivėrimas virsta ta ypatinga akimirka, kurią galima vardyti šalia esminių gyvenimo patirčių, sielos skrydžių Himalajuose ar Anduose, katarsiškų potyrių klausantis Mahlerio, žvelgiant į Boscho „Rojų“ ar vaikstant po Kelno katedrą.

Ilgai svarsčiau, ar bent vieną žmogų galėtų sudominti interviu kolekcija, taigi knyga, sudaryta iš daugiau nei dvidešimties tarpusavyje niekuo nesusijusių pokalbių. Ne ką mažiau mane graužė mintis, kaipgi jausis šio rinkinio herojai, prievarta uždaryti į vientiso teksto erdvę, nes beveik neabejoju, kad susitikę kokioje pobūvių salėje kai kurie vienas su kitu gal net nesikalbėtų. Tačiau jau taisydama ir redaguodama tekstą, buvau nustebinta, kad tarp šių ryškių individualybių mezgasi dialogas, jų ištartose frazėse atsiranda sąsajų, o prieštaravimai ima skambėti kaip įtempto siužeto pjesėje, gyvenimo dramoje, kurioje visa ir viskas yra nedalomai susiję.

Daugelis čia skelbiamų interviu buvo rengti žurnalui *Ieva*, bet anaip tol nemanau, kad „moteriška“ leidinio specifika sumenkina šių

pokalbių vertę. Kai kurie iš jų buvo skelbti *Šiaurės Atėnuose* ir *Nemune*, o keletas susirašinėjimų skirti specialiai šiai knygai. Viskas keičiasi, nieko nėra pastovaus, todėl kiekvieno pašnekovo gyvenimas, mintys, jausmai, pažiūros čia yra sustingę būtent tame laiko tarpsnyje, kuris nurodomas datoje po pašnekesiu. Tačiau, nors ir viskas kinta, yra klausimų, kurie išliko tokie pat nuo neatmenamų laikų, kai žmogus ėmė domėtis, o gal abejoti savąja egzistencija. Juos, deja, kartais skambančius jau labai banaliai, stengiuosi pateikti kiekvienam savo pašnekovui. Atsakymų visada klausausi kaip vaikas suaugusiojo nurodymų, kaip mokinys – guru ar lamos bylojimo. Išgirstos mintys ramina ir nuskausmina, džiugina ir juokina, įkvepia ir pakylėja, o kartais, ne pačiose lengviausiose mano gyvenimo situacijose, iškyla iš atminties kaip gelbėjimosi ratas. Dar ir už tai visiems čia švelniai tardytiesiems esu labai dėkinga. Tikiuosi, kad skaitytojai įsitrauks į mūsų pašnekesius ir juose ras guodžiančių, stiprinančių, provokuojančių atsakymų į savo pačių laikus bei amžinus klausimus.

J. I.

Oskaras Koršunovas

VYRO BRANDA YRA VAIKO ŽAIDIMAS

DĖL ŠIO POKALBIO TARĖMĖS KOKĮ PUSMETĮ, BET OSKARAS, ĮTRAUKTAS Į NESIBAIGIANTĮ OKT GASTROLIŲ UŽSIENYJE MARATONĄ, LIETUVOJE PASIRODYDAVO TIK KAIP JAUNAS MĖNUO. DERYBŲ DĖL POKALBIO FINIŠO TIESIOJI IRGI TĘSĖSI BEVEIK MĖNESĮ. GALIAUSIAI SUSITIKOME KLAIPĖDOJE, KUR REŽISIERIUS STATĖ SPEKTAKLĮ, O PO ILGŲ IR SEKINANČIŲ DRASTIŠKOS PJESĖS REPETICIJŲ ŠNEKĖJOMĖS NUO PIRMOS NAKTIES IKI KETURIŲ RYTO, PAKIBĘ VIRŠ MIEGANČIO MIESTO DVYLIKTAME VIEŠBUČIO AUKŠTE.

– Vieni interviu panašūs į išpažintis, kiti į tardymus, tretį į psichoanalizės seansus. Teko girdėti, kad Tu atsisakai pasakoti apie savo asmeninį gyvenimą ir sutinki kalbėti tik apie teatrą. O gal įmanoma šnekėtis ir apie vieną, ir apie kitą?

– Kalbėti apie asmeninius dalykus sunku, nes kiekviena asmeninė erdvė visada yra susijusi su daugeliu kitų žmonių, o viešai konkretizuoti santykius su jais būtų tiesiog neetiška. Atvirai sakant, nelabai suprantu, kas yra tas „neasmeninis“ gyvenimas. Viskas, kas vyksta su manimi, yra asmeniška. Teatras, spektakliai, kūryba irgi yra mano asmeninis gyvenimas.

– Naujausias Tavo spektaklis – Mariaus von Mayenburgo „Šaltas vaikas“ Klaipėdos dramos teatre. Kaip renkiesi pjesę, o gal kartais tam tikras tekstas ar idėja pasirenka Tave?

– Apsisprendimas statyti vieną ar kitą pjesę man pačiam yra sudėtingas ir nevisiškai aiškus procesas, kurio negalėčiau vienareikš-

miškai išanalizuoti. Pasirinkimas nebūtinai susijęs su tuo, kad pjesė yra populiari ar tiesiog įdomi. Ankstesnis spektaklis provokuoja vėlesnį pasirinkimą, naują temą. Tai, ką kuriu dabar, padiktuoja, ką darysiu toliau. Pasirinkimą lemia labai daug intuityvių dalykų ir kur kas mažiau įtakos turi racionalusis protas. Mano kūrybą apskritai lemia intuityvus mąstymas, momentiniai sprendimai priimami kažkur labai giliai, o visa tai sąmoningai suvokiu tik gerokai vėliau. Todėl tik statydamas pjesę palengva suprantu, kodėl būtent ją pasirinkau. Viskas vyksta ir spontaniškai, ir nespontaniškai. „Šaltas vaikas“ turi savo priešistorę. Stačiau Mariaus von Mayenburgo „Ugnies veidą“ ir „Parazitą“. Nedrįsčiau sakyti, kad „Šaltą vaiką“ šis autorius rašė konkrečiai man, tačiau, kai vyko pjesės skaitymas, jis mane pakvietė ją pristatyti. Berlyne, „Schaubühne“ teatre. Kaip dabar yra įprasta šiuolaikinės dramaturgijos festivaliuose, buvo surengtas toks pusiau skaitymas, pusiau spektaklis–eskizas. Bet paskui aplinkybės susiklostė taip, kad aš negalėjau galutinai realizuoti pastatymo. Gal vokiečiai jautėsi truputį rizikuojantys kviesdami mane. Būna ir taip, kad pjesės autorius išsigąsta režisieriaus. Tačiau, kai reikėjo iš kelių tekstų ką nors pasirinkti Klaipėdos dramos teatrui ir pritaikyti konkrečioms aktoriams, apsisprendžiau statyti būtent „Šaltą vaiką“. Tai labai įdomi pjesė, provokuojanti kitaip, naujai elgtis teatre ir scenoje. Tai yra tekstas, kurio neįmanoma perteikti tradicinėmis, įprastomis priemonėmis. Iš pirmo žvilgsnio „Šaltas vaikas“ gali atrodyti visiškai iracionalus ir nei režisieriui, nei aktoriams beveik neįveikiamas. Tačiau teatre įdomiausi dalykai neretai atsiranda būtent iš to, kas atrodo sceniškai neišsprendžiama. Taigi pjesės pasirinkimą nulemia daug aplinkybių. Kai jos visos susikerta viename taške, tada atsiranda spektaklis.

– Pradėjai nuo oberiutų. Tuometinėje Lietuvoje tai lyg ir nebuvo nei populiari, nei aktuali medžiaga. Kodėl pasirinkai Charmsą ir Vvedenskį?

– Kodėl pasirinkau būtent oberius, tai atskira istorija, labai susijusi su tuo konkrečiu laiku. Žinoma, tuometiniame Lietuvos teatro kontekste Charmsas su Vvedenskiu buvo visai nepopuliarūs. Tačiau aš buvau jaunas ir ieškojau būtent antiteatrinės medžiagos. Yra toks anekdotas apie dirigentą, kuris, pakviestas į garsų orkestrą, iškovoja šiam pasaulinei šlovei. Tačiau muzikantai pastebi, kad dirigentas visą laiką vaikšto ir diriguoja rūškanu veidu. Orkestrantai per vieną šventę pagaliau ryžtasi paklausti, ko tas toks susikrimtęs, o dirigentas atsako, kad nekenčia muzikos nuo pat ankstyvos vaikystės. Kai rinkausi oberius, mano santykis su teatru buvo gana panašus. Nors man teatras buvo svarbus, lankiau visus E. Nekrošiaus spektaklius, nepraleisdavau J. Vaitkaus pastatymų, tačiau Dainuojančią revoliuciją komentuojantis teatras man buvo absoliučiai neįdomus. Jei teatras netenka uždrausto vaisiaus funkcijos, jei žiūrovas neragauja draudžiamo dalyko, teatras praranda savo prasmę. Teatras yra labai konservatyvi vieta ir man įdomu, kiek ją galima sprogdinti ir griauti iš vidaus. Oberiai tam puikiausiai tiko.

– Kalbėdamas apie oberiutus, esi sakęs, kad jie pasaulį regi žaidžiančio vaiko akimis. Komentuodamas savo spektaklius, dažnai vartoji žaidžiančio vaiko metaforą. Apie „Romeo ir Džuljetą“ esi užsiminęs, kad savo aplinką jiedu pažįsta kaip vaikai, intuityviai kurdami ir susidurdami su dogmomis. Svarstydamas apie Oidipą, cituoji Friedrichą Nietzsche, teigusį, kad vyro branda yra vaiko žaidimas. Daugelis vyrų menininkų man iš tiesų atrodo gana infantilūs, ar tai yra būtina kūrybos sąlyga?

– Aš nekalbu apie tam tikrą vaikišką ar vyrišką infantilumą. Ta-

čiau, jei suaugęs vyras nėra vaikas, jis nėra ir kūrėjas. Kai sakoma, kad jaunystė yra įsimylėjimo metas, tai vaikystė yra kūrybos metas. Todėl įsimylinti tarsi susigrąžinama jaunystė, o kuriant susigrąžinama vaikystė. Pastangos suvokti pasaulį ir yra kūryba. Pažindamas pasaulį vaikas yra priverstas kurti, todėl vaikystė yra aktyviausias kūrybos laikotarpis. Vaikystėje beveik viskas dar yra nepažinu, todėl išgyvenamas intensyviausias kūrybinis procesas. Manau, kad kiekvienas gyvena būtent tokį gyvenimą, kokį suvokė ir susikūrė vaikystėje. Jei vaikystėje subręstama, ko gero, žmogui lieka kur kas mažiau kūrybinės potencijos. O jei nesubręstama, jis tebeturi vaikiško smalsumo, noro susivokti pasaulyje ir keisti sustabarėjusius, dogmatiškus, tradiciniais vadinamus dalykus. Todėl vieni kuria gebėdami išlaikyti žaidžiančio vaiko santykį, o kiti pereina į dogmatškumą, nors tai vis dar vadina kūryba. Dažnai rašoma, kad mano spektakliai yra apie kartų konfliktą. Tačiau mane domina ne pats kartų konfliktas, o kūrybingumo ir nekūrybingumo, ieškojimo ir sustabarėjimo santykis. Kurdamas vaikas, taip pat ir kiekvienas tikras kūrėjas, susiduria su visuomenės dogmatškumu. Kas vyksta tame neišvengiamame susidūrimo, man ir yra įdomiausia.

– O ar pameni, kaip Tu pats vaikystėje žaisdavai?

– Vaikystėje žaisdavau vieną tokį žaidimą, kuris labai gąsdino mano tėvus. Paimdavau pieštuką ir jį vartydamas įsivaizduodavau viską, ką tik norėdavau. Iš principo man nereikėjo kitų žaislų, jokių mašinyčių ar lėktuvėlių. Pieštuką „įgarsindavau“ burzgimu ar riaumojimu, ir taip jį transformuodamas galėdavau žaisti valandų valandas. Užtat nemokėjau tiesiog atsigulti ir panirti į norimą viziją, į įsivaizduojamą pasaulį, kuriame aš esu keleivis, kareivis ar dar koks nors personažas. Man buvo neduota šiaip svajoti ar įsivaizduoti. Tam, kad galėčiau kurti savo siužetus, reikėjo konkretaus daikto, pavyzdžiui, to pieštuko, iš

kurio atsirasdavo visa kita. Tik jį vartydamas sau prieš akis, galėdavau sukurti istoriją, materializuoti vaizdą ar „pagroti“ norimą siužeto melodiją. Tas pieštukas buvo riba, už kurios prasideda kita realybė. Priemonė, kuria sukuriamas vaizduotės ir vizijų pasaulis.

– Atrodo, kad šiandien tuo „pieštuku“ Tu hipnotizuoji ne tik patį save, bet ir visus žiūrovus. Kaip Tau tai pavyksta?

– Iš vaikystės prisiminimo atsirado „Vasarvidžio nakties sapnas“, tik čia pieštukas virto lentomis, kurių konfigūracijos sukuria neišsenkamą fantazijos pasaulį. Kuomet pieštukas 90 % žiūrovų tampa nebe pieštuku, o kažkuo visai kitu, tada ir prasideda teatro magija. Jei tą patį pieštuką visi sėdintys salėje interpretuotų savaip, skirtingai, tai jau nebėbūtų teatras, juk kiekvienas daiktas sukelia žmonėms įvairiausių asociacijų. Tačiau teatras tuo ir ypatingas, kad tam tikra detalė, kaip per kokį hipnozės seansą, beveik visiems sukelia tą pačią iliuziją, vienodą viziją. Na, o 10 % žmonių visada viską įsivaizduoja kitaip. Kartais tarp tų 10 % būna ir kritikų, bet dažniausiai tai yra asmenys, kurie turi labai specifinį aplinkos suvokimą arba serga stipresne ar silpnesne šizofrenijos forma.

– Ar teatre vis dar reikalingas „žiaurumo“ principas, kai žiaurumu nuo ryto iki vakaro esame bombarduojami penktuosiuose dienraščių puslapiuose ir nesuskaičiuojamose kriminalinėse TV laidose?

– Žiaurumas teatre ir kasdieniame gyvenime yra du skirtingi dalykai. Nei Sarah Kane, nei Marius von Mayenburgas, nei Markas Ravenhillas nėra sąmoningai žiaurūs. Sąvoka „žiaurumas“, kurią suformulavo Antoninas Artaud ir kuri visuomet egzistavo teatre, nėra smurtinis, kasdienės socialinės terpės žiaurumas. Tai žiaurumas, kuris

yra būtinas, norint pasiekti maksimalų atsivėrimą, išprovokuoti išpažintį. Jis neišvengiamas, kai stengiamasi iš tikrųjų suvokti, kas vyksta su žmogumi sociume ir kokį vaidmenį jis čia atlieka. Juk iš tikrųjų mes esame visai kitokie, nei vaidiname visuomenėje, o viešai atliekame ką kita, nei savyje išgyvename ir jaučiame. Žiauru, kai pradedame kalbėti ne apie visuomeninius vaidmenis, o apie tai, ką patiriame būdami sociume, kai prabylame apie savo paslėptą vidinę esmę. Tokia akistata yra žiauri satisfakcija. Norint scenoje suvokti žmogaus egzistencinę patirtį, reikalingas žiaurumas, kurį dar galima vadinti ir atvirumu. Būtent tai ir stengiuosi daryti savo teatre. Diskusija apie šį žiaurų atvirumą pastaruosius kelerius metus yra labai aktuali Europos teatruose ir už jų. Mayenburgo „Ugnies veidas“ Vokietijoje sukėlė tikrą šoką, o paviršutiniški vertinimai „žiauru“, „brutalu“, gausūs svarstymai apie pjesę ir spektaklį tapo daug platesniu diskursu. Iš pirmo žvilgsnio Sarah Kane „Išteisintieji“ atrodo žiaurus, klaikus, tiesiog patologiškas tekstas, bet kai pradedi dirbti su medžiaga, analizuoti ją ir kai pjesė virsta veiksmu, atsiskleidžia kitas, maksimalaus atvirumo, klodas. Tai aukščiausio lygio dramaturgija, atverianti begalę suvokimo lygmenų. Manau, kad šis spektaklis Stokholmo teatre yra vienas geriausių mano darbų, nors jis sulaukė labai skirtingų reakcijų – nuo visiško atmetimo iki didžiausio susižavėjimo.

– Ar bendraudamas su žmonėmis Tu taip pat stengiesi būti maksimaliai atviras?

– Kasdieniame gyvenime jokių būdu nevalia būti šitokiam atviram. Tai neįmanoma. Absoliučiai atviras kasdieniame gyvenime gali būti tiktai paskutinis niekšas, kuriam visiškai nesvarbūs kiti žmonės, jų reakcijos ir išgyvenimai. Tai, ką vadinu atvirumu teatre, niekaip nesisieja su kasdieniu nuoširdumu ir tuo, kas laikoma atvirais tarpusavio

santykiais. Žinoma, yra tam tikrų esminių momentų, kai žmonėms būtinas visiškas atvirumas ir apsinuoginimas, kaip chirurgo skalpelis neišvengiamas ligos atveju. Kartais, kai santykiai tampa liguisti, gali padėti tokia maksimalaus atvirumo operacija. Tačiau man atrodo, kad ne kasdienybė, o būtent teatro scena yra to žiauraus atvirumo sritis. O kasdienybėje žmonės nuolat vaidina, atlieka vaidmenis, kurių reikalauja aplinkiniai ir sociumas.

– Ar dar yra kokių nors „uždraustų vaisių“, kai atrodo, kad jau viskas leista? Viskas leista ne tik teatre, bet ir kasdieniame gyvenime. Ar nuolatinis bandymas provokuoti negali virsti savitiksliu dalyku, provokacija dėl provokacijos?

– Mums tik atrodo, kad šiandieninėje visuomenėje viskas galima ir viskas leista. Toli gražu taip nėra. Niekada to nebuvo ir niekada to nebus. Labai daug dalykų vis dar tebėra tas draudžiamas vaisius. Jei-gu būtų taip lengva suvokti, su kokiais stereotipais, tabu ir dogmomis mes gyvename, nebereikėtų jokio teatro. Antra vertus, teatro logika visiškai kitokia nei gyvenimo. Teatro realumas skiriasi nuo gyvenimo realumo. Dalykai, kurie kasdienėje realybėje atrodo klaikūs, teatre gali tapti juokingi, o kasdieniai reiškiniai scenoje gali virsti absoliučiai klaikiais. Būtent tai ir šokiruoja, provokuoja žiūrovą. Tačiau sąmoningai nieko provokuoti nesistengiu, provokacija tiesiog įvyksta savaime.

– Viena iš svarbiausių Tavo spektaklių temų yra individo ir sociumo konfliktas, kova tarp tradicijos ir naujo, modernaus suvokimo. Tačiau atrodo, kad sociumas Tave priima, Lietuvoje esi pripažintas, įvertintas, apipiltas beveik visais įmanomais apdovanojimais. Tai kurgi glūdi Tavo paties asmeninis konfliktas su aplinka ir visuomene?

– Mano situacija yra dvilypė. Spektakliai tiek emocionali, tiek intelektualiai, tiek socialiai, tiek visuomeniškai vertinami labai kontroversiškai. Viena vertus, esu lyg ir pripažintas. Tačiau man sunku tenkintis tuo pripažinimu, kurį turiu, nes iki galo nesu suprastas. Vien išorinių apdovanojimų nepakanka, man stinga tam tikro esminio, giluminio vertinimo. Dažnai rašoma ne visai apie tai, ką aš norėjau savo spektakliais išreikšti. Jie pernelyg politizuojami, sociologizuojami, ideologizuojami. Kartais jaučiu siaubingą prarają tarp to, ką darau ir kaip tai yra vertinama. Tokia pat praraja yra tarp mūsų teatro, turinčio tiek daug žiūrovų, nuolat gastroliuojančio, važinėjančio po garsiausius festivalius, ir tarp to, kokią poziciją jis užima konkrečioje visuomeninėje terpėje. OKT kaip reiškinys prieš penkerius metus susikūrė todėl, kad įvairiausiais būdais buvo bandoma mus sužlugdyti. Mes iš esmės buvome išmesti iš visuomenės ir beveik neturėjome sąlygų dirbti. Ir dabar jų neturime. Nei mes igijome kokį apibrėžtą statusą, nei gauname dotacijų, net neturime nuosavų patalpų. Neprivalome apie tai nuolat kalbėti, verkti ir šauktis pagalbos. Tai ne mūsų uždavinys. Tačiau teatras yra toks menas, kuriam neišvengiamai tenka būti priklausomam. Dirbdamas teatre, niekada nesi vienas ir atsakingas tik pats už save, kaip kad sau gali leisti rašytojas ar dailininkas. Tai – kolektyvinė kūryba, susijusi su daugeliu žmonių, su sąnaudomis, patalpomis ir aibe panašių dalykų. Jei ne išvykos į kitas šalis ir vertinimas užsienyje, nežinau, ar mūsų teatras būtų išgyvenęs, išlikęs čia, Lietuvoje.

– O kodėl Tu jautiesi nesuprastas teatro kritikų? Kokia yra toji OKT svarbiausioji Žinia, kurios jie nesugeba išgirsti?

– Gal aš tiesiog per daug tikiuosi. Tačiau man atrodo, kad iš principo nauja kokybė, nauji dalykai tiek teatre, tiek bet kuriame kitame mene susiformuoja tada, kai atsiranda tas, kas gali juos pastebėti ir

įvardyti. Kai yra suvokėjas ir vertintojas. Deja, kol kas nematau tų asmenybių, kurios galėtų naujus reiškinius suprasti ir įvardyti. Kalbu ne tik apie save ir mūsų teatrą. Ko gero, panaši situacija yra ir kitose kūrybos srityse. Dailės ar literatūros kūriniai gali būti suprasti ir įvertinti kada nors vėliau, nes turi išliekamąją vertę, o teatras yra momentinis, Čia ir Dabar vyksmas, o po dešimties ar dvidešimties metų apie spektaklį įmanoma susidaryti nuomonę tik iš aprašymo, iš vertinimo. Nebijau kritikos, nebijau būti peikiamas, anaipol nenoriu būti viengiriamas ir liaupsinamas. Kalbu ne apie tai. Lietuvoje yra daug gerų, talentingų teatro kritikų ir kritikių, bet pasigendu tokių, kurie rimtai analizuotų šį laikotarpį, kurie suvoktų, kam dabar reikalingas teatras, ką jis gali padaryti, kokie jo tikslai ir siekiai. Tačiau maždaug prieš penkiolika ar dvidešimt metų buvo būtent tokių teatro vertinimų. Tas laikotarpis turėjo savo kritiką ir teatro įvertinimą konkrečiame laike ir konkrečioje visuomenėje. Buvo teatrui atsidavę žmonės, kurie galėjo įvardyti, ką ir kodėl daro E. Nekrošius ar J. Vaitkus, jiems pavyko sukurti teatrinę vertybių skalę. Dabar tos skalės nėra ir net nėra bandymų ją suformuluoti. Todėl teatro srityje pastebima tam tikra prostracija, kurioje gali įvykti bet koks reiškinys, bet kai nėra vertintojo, jis net netampa reiškiniu.

– Na, o kaip Tu pats suformuluotum savo teatro uždavinius, jo tikslus, siekius ir vietą konkrečiame laike bei konkrečioje visuomenėje?

– Man pačiam suformuluoti tokius dalykus yra neįmanoma. Aš būtent ir kalbu, kad teatrui reikalingas toks formuluotojas. Tai, kas vyksta teatre pastaruosius dešimt metų, nesulaukia beveik jokio realaus atgarsio. Ne laikraštinio, ne plakatinio, ne politinio atgarsio, bet rezonanso, pasireiškiančio per emocijas, per žmones, per naują

suvokimą, kas vyksta. Teatras ir jo vertinimas vis dar gyvena konservatyviomis vertybėmis, vadinamosiomis „tradicijomis“. Teatras vis dar yra labai konservatyvi vieta, suprantama kaip kultūringumo, kultūrinių ar kultūringų aktų inkubatorius. Kai kalbu apie teatrą, kalbu apibendrinamas, o ne apie OKT ar save asmeniškai, kalbu apie reiškinį. Man būtų ir nedrąsu įrodinėti, kad esu išskirtinis ir manęs niekas nesupranta. Pradėjęs kalbėti, neišvengiamai imi fantazuoti. Labai sunku vienareikšmiškai apibrėžti, kaip yra iš tikrųjų, nes tas „kaip yra“ nuolat kinta ir tai, kas man atrodo dabar, gali pasikeisti rytoj ar po dešimties minučių. Teatras yra pranašesnis už parašytą ar pasakytą žodį, už tekstą. Jis daugiareikšmis. Įprastoje aplinkoje žodžiai yra viena reikšmiai, o scenoje atsidūrę gali turėti daug poteksčių ir interpretacijų. Teatras išauga iš žodžių, tekstų ir juos pranoksta. O bet koks teatro reiškinys, įvardytas žodžiais, tarsi susiaurėja ir sustingsta. Todėl kalbėdamas kartais jaučiuosi keistai ir netvirtai. O ir pats teatras yra labai paradoksalus reiškinys.

– Man atrodo, kad vienas iš paradoksaliausių dalykų Tavo spektakliuose yra juokas. Internete perskaičiau, kad „Istabioji ir graudžioji Romeo ir Džuljetos istorija“ yra „labai juokingas spektaklis“. Žiūrovai kikeną net tragiškame „Oidipo karaliaus“ finale. Ar sąmoningai sieki tokios žiūrovų reakcijos?

– Oidipas iš principo yra juokingas žmogus. Ar įmanoma įsivaizduoti ką nors dar juokingesnio už Oidipo situaciją? Kiekviena tragedija yra žmogiškoji komedija. Žmogus tragedijos akivaizdoje juokiasi visai kitaip nei tuomet, kai jam būna linksma. Mes nežinome, kas gi iš tikrųjų yra tas katarsis. Galbūt tai kaip tik ir yra juokas, nevaldomas kvatojimas, žiūrovui suvokiant teatro bei gyvenimo tragizmą? Juokas yra nevaldomas reiškinys, jo neįmanoma sau sukelti sąmoningai.

Kartais juokas yra savigny. O kartais – praregėjimas ir suvokimas. Man atrodo, kad juokas yra fiziologinė tragiškumo patirtis ir tragedijos suvokimo išraiška. „Romeo ir Džuljeta“ irgi yra tragikomiškas kūrinys, Shakespeare'o pradėtas rašyti kaip komedija, kuri galų gale virto tragedija. Iš tos komedijos gimė tragiška neišvengiamybė, o tai teatre yra pats vertingiausias dalykas. Romeo ir Džuljeta yra tragiškieji savo komiško įkaitai. Siame spektaklyje iš komiškos situacijos, komiškų personažų (komiškų ne todėl, kad jie yra juokingi, o komiškų todėl, kad jie yra trumparegiai) gimsta siaubinga neišvengiamybė, pražudanti ir Romeo su Džuljeta, ir Veroną su visa jos visuomene. Visuomene, kuri buvo sukaustyta tradicijos, o tradicija yra mirties kaukė. Šio mano spektaklio tema ir yra pasipriešinimas tradicijai, kuri viską vynioja, štampuoja, užkala, uždaro, hermetizuoja. Keičiasi kalbos, papročiai, bet išlieka, pavyzdžiui, tradiciniai patiekalai. Todėl spektaklyje atsirado sandėlio įvaizdis, miltai ir kasdieninė duona. Kasdieninė duona, tampanti nuodu. Man buvo labai svarbu atskleisti, kaip visa, kuo mes kas dieną gyvename, palengva virsta tuo, kuo mes nuodijamės. Tai labai nepastebimas dalykas. Ir labai pavojingas. Nuo tokių nuodų miršta sielos, žmonės, civilizacijos ir kultūros. Argi tai ne juokinga? Tačiau toks komizmas yra tragiškas.

– „Įstabiosios ir graudžiosios Romeo ir Džuljetos istorijos“ programėlėje teigi, kad „meilė panaikina skirtumus. Meilė sukuria laisvę, o laisvėje nėra priešių“. Ar esi girdėjęs keistoką nuomonę, kad šiame Tavo spektaklyje yra visko, tik nėra meilės?

– Taip, esu girdėjęs. Tačiau, jei teigiama, kad „yra viskas“, vadinasi, yra ir meilė. Statant šį spektaklį, manęs visai nedomino romantizmo štampai ir meilė kaip lyrinis išgyvenimas, kaip emocinis, fiziologinis ar cheminis reiškinys. Meilė čia yra ta jėga, kuri keičia žmogaus ma-

tymą ir pasaulio suvokimą. Kai įvyksta štai toks esminis praragėjimas, tik tuomet galima kalbėti apie meilę kaip apie reiškinį. Tik įsimylėjusi Romeo, Džuljeta pradeda suprasti, kokioje absurdiškoje aplinkoje ji gyvena. Meilės sfera prasideda tuomet, kai Džuljeta savęs ima klausti, ar rožę pavadinus kitokiu vardu ji jau nebebus rožė ir kvepės kitaip, ar Montekis, priklausantis priešišškai giminei, negali būti jos mylimas žmogus. Ir Romeo, ir Džuljetai meilė atveria naują, tradicijas griau- nantį supratimą, kuris tampa pavojingas, netgi baigiasi mirtimi. Ta- čiau aplinkiniai tokio suvokimo neturi. Niekas nežino, kodėl tie du jauni žmonės myli vienas kitą. Visi praregi, kad tai iš tiesų buvo meilė, tik tuomet, kai juos abu pamato mirusius. Kaip meilė turi atrodyti teatro scenoje? Ją galima vaidinti labai jausmingai, romantiškai, ais- tringai, bet šiame spektaklyje man nebuvo svarbiausia, kad Romeo ir Džuljeta vienas kitą pamato, užuodžia, paliečia ir t. t. Tikra meilė gali atrodyti kaip nemeilė, todėl net nenoriu dalyvauti diskusijoje, ar ji yra, ar ne „Romeo ir Džuljetos istorijoje“.

– Būsiu bjauri ir leisiu sau tą nelemtą „asmeninį“ klausimą: kokią vietą meilė užima ne Tavo spektakliuose, bet realiame gyvenime? Kodėl nekuri šeimos, gyveni vienas?..

– Aš gyvenu be šeimos, tačiau ne vienas. Mano didžiausia meilė yra kūryba. Nes meilė ir yra kūryba. Nesvarbu, kaip ir kada įvyksta tas praragėjimas, naujo, kitokio matymo atradimas: ar kuriant spek- taklį, ar būnant su mylimu žmogumi. Kartais net sunku pasakyti, kas atsiranda anksčiau – ar meilė, ar asmuo, kurį myli. Abstrakčiai apie meilę neįmanoma kalbėti, bet jei kalbi konkrečiai, visuomet tai susiję dar ir su kitu asmeniu, kuris galbūt nenori būti minimas. Kartais net labai vienam kitą mylint, galima kaip tik todėl ir išsiskirti. Apskritai apie meilę sunku kalbėti, nes ji apgaubta aibės stereotipų. Bene di-

džiausias simuliacinis stereotipas yra romantiško meilės suvokimo ar perteikimo reikalavimas. Iš jos bandoma padaryti dalyką, patogų vartotojiškai visuomenei. Iš esmės visa visuomenė ir laikosi ant meilės simuliacijos idėjos. Kaip nors kitaip kalbėti apie meilę jau yra tabu. Tačiau visuose mano spektakliuose meilės tema yra labai svarbi. „Parazituose“ kalbama apie tai, kaip meilė perauga į parazitavimą kito žmogaus sąskaita. „Romeo ir Džuljetoje“ aiškinamasi, kaip meilė tampa savižudybe. „Meistre ir Margaritoje“ meilė virsta beviltišku tikėjimu, troškimu, kad tave suprastų tie, kurie nenori ir negali suprasti.

– Esi nuoseklus įsisenėjusių stereotipų griovėjas. Tai sulaužyk dar vieną, Lietuvoje vis dar gajų stereotipą, kad moteris priklauso „antrajai lyčiai“, todėl kūrybos srityje pajėgia kur kas mažiau negu vyrai. O gal šiai minčiai Tu pritari?

– Nemanau, kad lytis kūryboje ką nors lemia. Tai veikiau tam tikra gyvenimo aplinkybė, kūno savybė, bet ne žmogaus esmė. Man rodos, kad tas nuolatos pabrėžtinai akcentuojamas lyčių skirtumas yra labiau išgalvotas nei realus. Tautiniai, rasiniai, politiniai, lytiniai skirtymai tiek gyvenime, tiek kūryboje man apskritai atrodo klaidingi. Tačiau būtent iš tokio suskaldymo, suskirstymo, surūšiavimo kuriamas pasaulis ir visos jo struktūros. Tas pats vyksta ir Lietuvoje, nors ji lyg ir priklauso krikščioniškai sričiai, o Šventajame Rašte juk pasakyta, kad Jėzuje Kristuje nėra nei moters, nei vyro, nei žydo, nei kokios kitos tautos atstovo. Yra žmogus. Yra siela, kuri tikrai neturi lyties. Nežinau, ar bus kas nors po mirties. Negaliu nei tikėti, nei netikėti, kad po mirties siela toliau egzistuos. Bet dabar toji siela gyvena kiekviename žmoguje. Žinoma, jei jis – gyvas. Juk aplinkui yra tiek daug vaikstančių ir kitokias gyvybines funkcijas atliekančių numirėlių. Bet jei žmogus yra gyvybingas ir kūrybingas, man visai nesvarbu, kokia jo lytis.

– Jei jau kalbame apie moteris, tai pakalbėkime ir apie moterų žurnalus, nes retkarčiais neišvengiamai tampa tokių leidinių herojumi. Daugelis menininkų ir intelektualų labai skeptiškai vertina tokio pobūdžio spaudą. O koks Tavo požiūris?

– Mano požiūris gali pasirodyti pernelyg kategoriškas. Na, man atrodo, kad moteriški žurnalai yra reali netolimos ateities religija. Tai yra chaotiškai rašomi šventraščiai, pagal kuriuos visuomenė netolimoje ateityje gyvens lyg pagal naują Talmudą. Juk moteriškuose žurnaluose nuosekliai aiškinama, kaip kepti, kaip virti, kaip valgyti, kaip rengtis, kaip miegoti, kaip mylėtis ir kaip gyventi. Ne tik aiškinama, bet ir pabrėžiama, kad visa tai reikia daryti tik taip, o ne kitaip. Leidžiamos tam tikros išimtys, bet ir tas išimtis riboja griežtos taisyklės. Taigi kaip netolimos ateities religijos šventraščiai, moteriški žurnalai man yra savotiškai įdomūs.

– O dabar norėčiau peršokti prie psichoanalitinio šio interviu momento: kokie buvo ir kokie yra Tavo santykiai su tėvais? Sakei, kad vaikystėje tas žaidimas su pieštuku juos gąsdindavo. O kaip dabar jie reaguoja į Tavo, jau suaugusio vaiko, žaidimus? Beje, sprendžiant iš pavardės, Tu nesi grynakraujis lietuvis?

– Mano tėvas yra rusas, o mama – aukštaitė nuo Biržų. Ji yra kilusi iš evangelikų reformatų, ir nors nėra praktikuojanti protestantė, jos protestantiškas mąstymas stipriai jaučiamas. Augau šeimoje, kurioje viskas buvo daroma dėl vaikų. Tėvai tiesiog gyveno mums, o mes (bent jau aš) tuo labai naudojomės ir netgi parazitavome. Manimi visada buvo pasitikima ir tikima, mama net netikėdavo mokytojais, kurie sakydavo, kad esu labai blogas vaikas. Tas pasitikėjimas lėmė ir didelius reikalavimus, kurie niekada nebuvo ir nėra išreiškiami priekaišto ar prievartos forma. Manau, kad tėvai dabar yra manimi patenkinti ir

vertina tai, ką darau. Tačiau vargu ar jų požiūris iš esmės pasikeistų, jei, pavyzdžiui, sėdėčiau kalėjime. Jų rūpestis, meilė ir net pasitikėjimas manimi vis tiek liktų. Tai yra pamatiniai dalykai. Man nereikėjo įrodinėti, kad esu ko nors vertas. Visada buvau vertinamas ir jutau tikėjimą savo ypatingumu, o tai savo ruožtu skatino įsipareigojimą ir atsakomybę. Visa tai, ką čia dėstau, niekada nebuvo išreikšta žodžiais, tačiau kuo puikiausiai juntama. Na, gal tik kartais būdavo paprašoma, kad gerai mokyčiausi. Tačiau nuo pat vaikystės jaučiau tėvų norą, kad būčiau tuo ar kitu, siekčiau to ir to, arba bent jau nebūčiau tuo ar tuo. Vėlgi tie norai niekada nepasireiškė kritika ar konkrečiais nurodymais. Jie tiesiog tvyrojo ore. Todėl žinodamas, ko iš manęs tikimasi, visada jaučiau didelę, gal net per didelę, vidinę įtampą.

– Ar visi šie išreikšti ir neišreikšti dalykai Tave paskatino rinktis būtent teatrą?

– Gyvenime labai daug lemia atsitiktinumai. Veikiau neatsitiktiniai atsitiktinumai. Vienas toks neatsitiktinis atsitiktinumas buvo mokyklos dramos būrelis, vadovaujamas mokytojos Violetos Tapinienės. Vaidinau pagrindinius vaidmenis ir tai man padarė didelę įtaką. Dalyvaudavome mokyklų teatrų festivaliuose, o mūsų trupė visada buvo tarp lyderių. Tuomet jausdavau visuotinį palaikymą, nes už mus ir už mane iš tikrųjų „sirgdavo“ visa mokykla. Vienas svarbiausių konkursų vyko Jaunimo teatro scenoje. Tuomet mano pagrindinis konkurentas buvo Darius Meškauskas, kuris šiandien vaidina „Šaltame vaike“. Mes užėmėm pirmą vietą. Tai buvo labai įdomus laikas, palikęs gilų pėdsaką. Į Muzikos akademiją stojau visų pirma todėl, kad reikėjo kaip nors suktis nuo tarybinės armijos, kuri grėsė kaip absoliuti neišvengiamybė, nes tais laikais nebuvo jokių alternatyvių tarnybų. Tačiau į aktorinę manęs nepriėmė, todėl pasirinkau teatro režisūrą, o tai buvo dar

vienas atsitiktinis neatsitiktinumas. Tiesą sakant, svajojau apie kino režisūrą, tačiau atrodė, kad ir teatras yra „pakeliui“. Taigi ta visa neatsitiktinių atsitiktinumų grandinė dabar atrodo logiška ir dėsninga. Mokiausi Jono Vaitkaus kurse ir būtent jis man labai aiškiai parodė, kaip rasti sąsajas tarp dalykų, kurie iš pirmo žvilgsnio tarpusavyje lyg ir nesusiję. Jis atskleidė, kad gyvenime nėra nelogiškų jungčių. Tokie dalykai nebuvo tiesiogiai aiškinami paskaitose, veikiau tai pavadinčiau „neakademinėmis pamokomis“. Kalbant apie pačią režisūrą, tai man iš karto buvo aišku, ką ir kaip noriu teatre daryti. Nemanau, kad reikalinga kokia nors režisūrinė patirtis, o jei ji palengva atsiranda, tai padeda sutaupyti kažkiek jėgų, laiko, nervų, bet spektaklis kūrybine prasme gimsta iš visai kitų dalykų. Man pravertė nebent aktorinė patirtis mokykloje, nes iki šiol pats jaučiu, kaip aktorius įsijaučia į vaidmenį. Tai išties yra labai keistas, emociškai įdomus procesas, kai būdamas scenoje iš savęs virsti personažu ir imi veikti kaip kažkas kitas.

– Sakoma, kad teatro žmonės labai dažnai supainioja sceną su gyvenimu. Kažkada Valentinas Masalskis pasakojo, kad Kaligulos vaidmuo iš esmės pakeitė ir jį patį, ir visą jo likimą. Ar Tau tokie dalykai negresia?

– Kategoriškai neskirstau: čia – teatras, o čia – gyvenimas. Nežinau, kur yra skiriamoji riba. Jei kalbame apie šių abiejų dalykų supainiojimą, manau, kad tai labiau liečia aktorius. Jie tikrai gali tapti savo sukurtų vaidmenų įkaitais. Tai yra labai įdomus psichologinis paradoksas. Konkretus aktorius neatsitiktinai kuria vieną ar kitą vaidmenį, jame jau glūdi Kaligula ar Oidipas. Personažas išryškina aktoriaus savybes, jį užvaldo ir tuomet žmogus tarsi tampa baigtiniu savęs variantu. Kai tai įvyksta, net su juo bendraudamas jauti, kad kalbi ne su žmogumi, o su vaidmeniu. Beje, kad vaidmuo ar kažkokia sociume

užsidėta kaukė užvaldo žmogų, neretai nutinka ir kasdieniame gyvenime. Visi tai matome.

– Kuriamų spektaklių personažus tyrinėji valandų valandas ir dienų dienas. O ar Tau įdomūs paprasti, realūs žmonės?

– Teatro personažai yra realūs žmonės. Jie atsiranda iš labai keistos alchemijos: iš aktoriaus, iš to, ką režisierius pajunta jame, ir iš dramaturgo herojui priskirtų savybių. Yra tokia vaidybos mokykla, kai aktoriams siūloma eiti į turgų, stotį ar psichiatrijos ligoninę ir stebėti ten realius žmones, o paskui pakartoti, išgyventi į juos scenoje. Niekada nesu to bandęs. Tačiau realūs žmonės man labai įdomūs. Jie nesiliauja manęs stebinti. Aš tam tikra prasme vadovaujuosi krikščioniška pasaulėžiūra, nors nesu nei karštai tikintis, nei praktikuojantis krikščionis. Tačiau man artimas Šventojo Rašto požiūris, kad kiekvienas žmogus yra Dievo atspindys. Kaip tik todėl visi žmonės yra potencialiai įdomūs, net kvaili, netailingi ar blogi. Neįdomūs tik socialiniai žmonių vaidmenys ir kaukės, kurias priverčia užsidėti visuomenė. Asmuo, kurio turinys yra tik tas visuomeninis vaidmuo, man tikrai neįdomus. Neįdomu bendrauti pasidaro dar ir tuomet, kai pradedi žmogų kritiškai vertinti ar smerkti.

– Žiūrovų reakcija į Tavo spektaklius turbūt irgi yra savotiška bendravimo forma. Ar skiriasi žiūrovas Vilniuje, kokiam nors mažame Lietuvos miestelyje ir, pavyzdžiui, Avinjone? Ar žmonės noriai leidžiasi būti šokiruojami nuogo kūno ir drastiškų scenų, o gal jiems tai slapčia labai patinka?

– Žiūrovas Vilniuje, mažuose Lietuvos miesteliuose, Avinjone ir net elitiniuose festivaliuose, kuriuose publiką sudaro beveik vien teatralai, skiriasi visai nedaug. Žiūrovas man yra labai svarbus, o savo san-

tykiais su juo tikrai esu labai patenkintas. Tačiau nežinau, kam kuriu spektaklį, ir neturiu jokio konkretaus adresato. Gal kartais net geriau jo nežinoti, pavyzdžiui, užsienyje man yra kur kas lengviau duoti interviu nei Lietuvoje, nes ten, nenutuokdamas, kas bus suvokėjas, galiu laisviau kalbėti. Ilgiau dirbant teatre, atsiranda tam tikras žinojimas, kaip kas į ką reaguos. Tarsi išmokstama apskaičiuoti ir numatyti tam tikras žiūrovų reakcijas. Tačiau tai yra dar anaip tol ne viskas, tikras teatras atsiranda iš kur kas mistiškesnių dalykų, tokių, kurie inspiruoja vaizduotę. Iš esmės teatras ir yra vaizduotės reiškinys. Jei tai, kas vyksta scenoje, persikelia į žiūrovų vaizduotę ir ten tęsiasi, tuomet teatras tampa begalinių galimybių vieta. Teatras yra tik inspiracija, tik starto aikštelė į žiūrovo sąmonę ir pasąmonę. Ta prasme teatras yra daug galingesnis nei kinas, kuriame viskas lyg ir užbaigta, nebėra vietos užuominoms, impulsams, laukiantiems suvokėjo tęsinio. Procesas, atsirandantis tarp sceninio veiksmo ir jo pratęsimo žiūrovo vaizduotėje, teatre man yra pats įdomiausias dalykas. Niekada neturiu tikslo sąmoningai šokiruoti. Kartais pagalvoju, ar galėtų scenoje vykti tikras lytinis aktas. Kol kas tai įmanoma tik specialios paskirties pornoteatruose. Bet kodėl tai negalėtų vykti, pavyzdžiui, tarp Oidipo ir Jokastės? Lytinis aktas scenoje būtų puikus, labai tikras dalykas. Kada nors aš šią idėją realizuosiu.

– Nė neabejoju, kad išdrįsi tai padaryti. Tačiau ar yra dalykų, kurių Tu bijai?

– Yra labai daug dalykų, kurių aš bijau, bet tai nereiškia, kad esu bailys. Baimė ir bailumas yra du skirtingi dalykai. Baimė gali būti gryna ir švari. Kartais bijau išprotėti ir net suabejoju, ar tikrai tebesu normalus, o gal jau beprotis. Baimę gali sukelti vaizdas pro langą arba net pats suvokimas ir matymas, kad, pavyzdžiui, šita vyno taurė yra tokios, o ne kitokios formos.

– O ar nebijai pervargti, išprotėti nuo nesibaigiančios kūrybinės įtamos? Kaip atsipalaiduoji ir kaip nuo visko pailsi?

– Turiu savų būdų, kaip pailsėti nuo įtamos. Tačiau darbas man irgi suteikia tam tikrą poilsį. Nedirbdamas dažniausiai pavargstu ne mažiau nei dirbdamas. Kai kuriu spektaklį, tai nėra tik spektaklis. Tai yra gyvenimas. Spektaklio veiksmas keistai susipina su kasdienybe ir atvirkščiai. Statydamas spektaklį visuomet gyvenu labai intensyviai. Gimsta naujos patirtys. Inspiruojami nauji dalykai. Atsiranda nauji praregėjimai. Pasirodo nauji žmonės. Prasideda naujos meilės. Visi esminiai mano gyvenimo pokyčiai dažniausiai įvyksta kuriant naują spektaklį. Dirbu daugiau nei dešimt valandų per parą, o likusį laiką tiesiog gyvenu, kad ir ką tuomet daryčiau, viskas būna absoliučiai susipynę su kuriamu spektakliu. Tai yra labai stimuliuojantis dalykas. Nežinau, ką be teatro dar galėčiau veikti. Spektaklio statymas man yra kaip kelionė iš taško A į tašką Z, kelionė iš Vilniaus į Tibetą. Toje kelionėje įvyksta aibė visokiausių dalykų. Na, o kelionei pasibaigus, po premjeros, žinoma, užplūsta nuovargis, nuopuolio jausmas, tuštuma. Nors jau penkerius metus neturiu laiko tokiai tuštumai, nes po premjeros iškart prasideda naujas darbas. Tai yra sąmoningas pasirinkimas, nes galvojimas, kad kažką jau padariau, poilsis, kaupimasis ir įkvėpimo laukimas man yra nereikalingi dalykai. Darbas manyje išprovokuoja įkvėpimą ir atvirkščiai. Tik kartais randu save mirusį, ir toji mirtis pakankamai ilgai tęsiasi. Tą vidinę mirtį tikriausiai galima pavadinti depresija. Bet paskui prisikeliu. O tas prisikėlimas yra teatras ir naujas spektaklis.

2004 vasaris

Pirmą kartą 2005 m. išleistoje Jurgos Ivanauskaitės knygoje „Švelnūs tardymai“ – daugiau kaip 20 pokalbių su ryškiomis asmenybėmis: menininkais, filosofais, dvasininkais, kitų sričių atstovais. Tarp pašnekovų – ir su mumis jau nesantys Leonidas Donskis, Tėvas Stanislovas, Galina Dauguvietytė,

Paulius Normantas. Nebėra ir pačios Jurgos. Bet ši atskirtis ir praėjęs laikas knygos vertės nesumenkina. Priešingai, čia įvyksta ne tik pokalbiai, bet ir magiškas praeities bei dabarties susitikimas, išryškinantis tai, kas iš tiesų vertinga, amžina, viltinga.

„Ilgai svarsčiau, ar bent vieną žmogų galėtų sudominti knyga, sudaryta iš daugiau nei dvidešimties niekuo nesusijusių pokalbių. Taip pat man kėlė nerimą mintis, kaipgi jausis šio rinkinio herojai, uždaryti į vientiso teksto erdvę. Tačiau skaitydama rankraštį nustebau, kad tarp šių ryškių individualybių mezgasi dialogas, jų ištartose frazėse atsiranda sąsajų, o prieštaravimai ima skambėti kaip įtempto siužeto pjesėje.

Viskas keičiasi, nieko nėra pastovaus, todėl kiekvieno pašnekovo gyvenimas, mintys, jausmai, pažiūros čia yra sustingę būtent tame laiko tarpsnyje, kuris nurodomas datoje po pašnekiesiu. Tačiau, nors ir viskas kinta, yra klausimų, kurie išliko tokie pat nuo neatmenamų laikų, kai žmogus ėmė domėtis, o gal abejoti savąja egzistencija.

Tikiuosi, kad skaitytojai įsitrauks į šiuos pokalbius ir juose ras guodžiančių, stiprinančių, provokuojančių atsakymų į savo pačių laikus ir amžinus klausimus.“

JURGA IVANAUSKAITĖ

Pirkite internetu
www.tytoalba.lt